

کتاب جامع

بهداشت عمومی

فصل ۱۳ / گفتار ۴ / دکتر محمد اسماعیل اکبری

سلامت و سیاست

فهرست مطالب

۲۰۴۹.....	اهداف درس
۲۰۴۹.....	مقدمه
۲۰۵۰.....	پنج علت اصلی مرگ در سال ۱۳۵۰
۲۰۵۰.....	پنج علت اصلی مرگ در سالهای اخیر

سلامت و سیاست Health and Policy

دکتر محمد اسماعیل اکبری

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی

اهداف درس

پس از یادگیری این مبحث، فراگیرنده قادر خواهد بود:

- معضلات بهداشتی دیروز و امروز کشور را مقایسه کند
- پنج عامل اصلی مرگ در سال ۱۳۵۰ در تهران را نام ببرد
- پنج عامل اصلی مرگ در سال‌های اخیر را ذکر کند
- عوامل فرهنگی موثر بر کنترل بیماری‌های قلبی - عروقی را فهرست نماید
- عدالت بهداشتی را تعریف و مثال‌هایی ارائه دهد

واژگان کلیدی

سلامت، سیاست، عوامل اجتماعی

مقدمه

در روزی و روزگاری نه چندان دور! عوامل مشخصی در مقابل سلامت مردم صف کشیده بودند، که شناخت آنها برای جامعه پزشکی، مردم و سیاستگذاران و سیاستمداران آسان و یکسال بود. همه می‌دانستند که عوامل میکروبی، چگونه دستگاه تنفسی فوقانی و یا تحتانی را مبتلا می‌کنند و چگونه باید با آنها مقابله کرد. بسیار آسان بود که با سیاستگذاران و سیاستمداران از چگونگی بیماری‌زایی آبله، سرخک، سرخجه، دیفتری، کزاز و سیاه سرفه صحبت کنیم و پشتیبانی آنها را برای پیشگیری و درمان این بیماری‌ها جذب کنیم. اما امروز رابطه سلامت و سیاست پیچیده‌تر شده است و زبانهای متفاوتی برای بیان مسئله بین مدیران سلامت، مردم و سیاستگذاران و سیاستمداران پیدا شده است که گاهی آنقدر تفاوت در این زبانها وجود دارد که حرف همدیگر را نمی‌فهمند.

سیاستمدار تنها "مار" را در قالب فیزیک وجودیش می‌شناسد. سیاستگذار "چهره مار" و "نقش" آن را می‌بیند. مجری، نام نوشته "مار" را می‌بیند و می‌شناسد و در این میان در صورت عدم وجود تعاریف واحد و هماهنگی بین این سه عنصر، مفهوم "مار" و "مار بودن" می‌تواند گم شود. مثال روشنی این بخش را به تصویر می‌کشد و رابطه سلامت و سیاست را آن طور که هست نشان می‌دهد: در سال ۱۳۵۰ شمسی در تحقیقی که در تهران صورت گرفته است، ۵ عامل مهم مرگ با چنین ارقامی گورستانهای ما را پر می‌کردند:

پنج علت اصلی مرگ در سال ۱۳۵۰

عفونت دستگاه تنفسی فوقانی	۶۲ درصد هزار نفر
اسهال و استفراغ	۴۶ درصد هزار نفر
مننژیت و آنسفالیت	۱۲ درصد هزار نفر
سل	۹ درصد هزار نفر
سرخک	۵ درصد هزار نفر

اما امروز ۵ علت اصلی مرگ کاملاً متفاوت شده اند:

پنج علت اصلی مرگ در سال‌های اخیر

بیماریهای قلب و عروق، اولین علت مرگ با نسبت ۴۷ درصد، سوانح و حوادث دومین علت مرگ با نسبت ۱۷/۵ درصد، سرطانها سومین علت مرگ با نسبت ۱۲ درصد، بیماریهای حول تولد چهارمین علت مرگ با نسبت ۶/۳ درصد و بیماریهای ریوی، پنجمین علت مرگ با نسبت ۶ درصد (با علل کاملاً متفاوت با ۳۵ سال قبل) عوامل سببی بیماریهای ۳۵ سال پیش، چند میکروب بودند که مقابله با آنها تک وجهی و آسان بود. اما برای عوامل امروز چنین نیست، و عوامل مختلف اجتماعی در ایجاد آنها دخالت دارند.

برای بیماریهای قلب و عروق، معمولاً میکروبی وجود ندارد، اما سیاست‌های سیاستگذاران و سیاستمداران و اندیشه و پشتکار مجریان و آگاهی مردم میتواند این اعداد را تغییر دهد. یکی از مهمترین عوامل ایجاد این بیماریها رژیم غذایی مردم است که چگونگی مصرف مواد غذایی ریشه در اندیشه مدیران اجتماعی کشور دارد. بعنوان مثال در یک کشور بزرگ غربی تنها با کاهش میزان اسیدهای چرب ترانس به نصف در روغن نباتی مصرفی مردم، توانستند مرگ ناشی از بیماریهای قلب و عروق را به ۱/۲ کاهش دهند و امروز با رساندن این اسیدهای چرب مضر به نزدیک صفر که استاندارد علمی و بین‌المللی است، قلب و عروق را از عامل اول مرگ بودن خارج کرده‌اند. در حالیکه در کشور ما قانون استاندارد فرمولی خلاف این واقعیت علمی را تبیین میکند و سیاستگذاران و مجریان گذشته با وجود آگاهی هنوز توفیق این تغییر را پیدا نکرده‌اند، امید که انشاءالله در آینده این موفقیت حاصل شود.

در قریب سی سال قبل مهمترین علت مرگ کودکان، تا اولین سال زندگیشان در ایران عبارت بود از:

اسهال، عفونتهای ریوی (سرخک، سرخجه، دیفتری) کزاز، سل و مننژیت و . . . اما امروز " فقر " مهمترین دلیلی است که عده ای از کودکان ایرانی نمیتوانند شمع اولین سال تولد خود را روشن ببینند و علل مهم مرگ کودکان زیر یکسال (Infant Mortality Rate = IMR) که یک شاخص توسعه ملی نیز تلقی میشود عبارتست از :

- فقر خانوار
- سواد مادر
- زندگی در مناطق حاشیه‌ای و روستایی
- عدم بهره‌گیری از توالد بهداشتی
- سن مادر در زمان تولد فرزند

ملاحظه میفرمایید که اصلاح این عوامل، بستگی به سیاستهای ملی دارد نه تنها فعالیتهای جامعه پزشکی، خوشبختانه نظام مقدس جمهوری اسلامی، با کارهای بزرگی که انجام داده است نماد زندگی و مرگ را در کشور متفاوت کرده است و امروز با مؤلفه‌های روشنی در بین جوامع جهانی و بخصوص مردم منطقه معروف و مفتخر هستیم. امروز بیماریهای قابل پیشگیری با واکسن در کشور، مهار شده‌اند، بیماریهای عفونی اگر چه با اهمیت هستند ولی کم توان میباشند، زندگی در استانهای مختلف کشور عامل اصلی مرگ نیست (عدالت)، اما زندگی در مناطق مختلف، تاثیرگذار بر مرگ زودرس است (دوری از عدالت). ثروت از عواملی است که بر مرگ و سلامت، تاثیرگذار است. به عنوان مثال، میزان مرگ کودکان زیر یکسال در دهک اول اقتصادی ۴۷/۲ در یک هزار تولد زنده است، دهک دوم ۴۰/۷، دهک پنجم ۲۰/۷ و . . . یعنی در سطوح مختلف اجتماعی، میزان مرگ متفاوت است و این شاخص روشی برای ارزیابی توسعه واقعی است نه بلندای ساختمانها و یا درازای جاده ها و . . . لازم به ذکر است که ثروت به تنهایی عامل محافظ سلامت نیست، بلکه خود میتواند از عوامل بیماریزای متعددی در یک نظام اجتماعی به حساب آید که انشاءالله در فرصت دیگری به بیان آن میپردازم.

اینگونه عوامل مؤثر بر سلامت را امروزه "عوامل اجتماعی" (Social Determinant of Health) میخوانند.

نگارنده، معتقد است که دو عامل اصلی برای مقابله با اینگونه عوامل وجود دارد:

۱ - تجارت (دور از عدالت)

۲ - جهالت (نسبت به حقوق بهداشتی، اقتصادی و اجتماعی)

این دو دشمن بزرگ سلامت مردم نیازمند آگاهی عمیق و اندیشه‌ای بسیجی و شجاعانه و حرکتی مردانه هستند تا همه یک صدا به آنها حمله‌ور شوند و با همت سیاستمداران، سیاستگذاران، مجریان و مردم، این دو غول را به زانو در آورند و با هدیه سلامت به پاکترین مردم روی زمین کرانه‌های روشنی از توسعه واقعی را در پوشش نظام الهی جمهوری اسلامی به جهانیان عرضه دارند.

ان شاء الله تعالی